

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

До захисту допустити:
Зав. кафедри

_____ Федорова Ю.Г.
(підпис) (ПІБ завідувача кафедри)

«___» _____ 2021 р.

**ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ЕВФЕМІСТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ (НА
МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ УКРАЇНСЬКОЮ)**

Кваліфікаційна робота здобувачки
вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої
освіти освітньо-професійної програми
«Філологія. Мова та література (англійська)»
Снідевич Діани Володимирівни
Науковий керівник:
Павленко О.Г., доктор філологічних наук,
професор кафедри англійської філології
Рецензент:
Сидоренко О. М., к.філол.н., доцент, завідувач
кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 3
Донецького національного медичного
університету

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«___» _____ 2021 р.

Маріуполь – 2021

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Рівень вищої освіти «Магістр»
Шифр та назва спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізація 035.041 «Мова та література (англійська)»
Освітньо-професійна програма «Філологія. Мова та література (англійська)»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри к.філол.н., доцент

_____ Федорова Ю.Г.
(підпис) (ПІБ завідувача кафедри)

«07» грудня 2020 р.

ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

_____ Снідевич Діани Володимирівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи – Засоби творення евфемістичної лексики (на матеріалі перекладів англійської прози українською).

Керівник роботи Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом Маріупольського державного університету від «26» лютого 2021 року № 198.

2. Строк подання здобувачем роботи 01 червня 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи:

Мета роботи – охарактеризувати засоби творення евфемістичної лексики (на матеріалі перекладів англомовної прози українською).

Об’єкт дослідження – евфемістична лексика у англомовній прозі.

Предмет дослідження – засоби творення евфемістичної лексики (на матеріалі перекладів англомовної прози українською).

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

Розділ 1. Теоретичні засади вивчення евфемістичних одиниць

Розділ 2. Основні функції евфемістичних одиниць

Розділ 3. Семантична структура евфемістичних субститутів та способи евфемістичної субституції

5. Дата видачі завдання 07 грудня 2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Підготовка вступу	01 лютого 2021	
2.	Підготовка Розділів I, II та висновків до них	01 березня 2021	
3.	Підготовка Розділу III та висновків до нього	01 квітня 2021	
4.	Підготовка загальних висновків	15 квітня 2021	
5.	Оформлення списку використаних джерел	03 травня 2021	
6.	Оформлення додатків	17 травня 2021	
7.	Підготовка статті за темою роботи	01 червня 2021	

Здобувач _____
(підпис)

Снідевич Д.В.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник роботи _____
(підпис)

Павленко О.Г.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕВФЕМІСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ.....	9
1.1. Поняття евфемістичної заміни.....	9
1.2. Фактори виникнення евфемістичної заміни і типи евфемістичних субститутів.....	17
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ЕВФЕМІСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ.....	29
2.1. Особливості функціонування евфемістичних одиниць.....	29
2.2. Евфемізми в ідеологічній сфері.....	43
Висновки до другого розділу.....	49
РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ЕВФЕМІСТИЧНИХ СУБСТИТУТІВ ТА СПОСОБИ ЕВФЕМІСТИЧНОЇ СУБСТИТУЦІЇ.....	51
3.1. Відображення евфемістичної номінації у структурі лексичного значення слова. Сигніфікативний та денотативний аспекти значення.....	51
3.2. Конотативний аспект лексичного значення слова.....	54
Висновки до третього розділу.....	57
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми роботи. В останні десятиліття потік англійського евфемізму був особливо інтенсивним. Це пов'язано з тим, що одним із головних чинників, що сприяють формуванню та закріпленню мовних евфемізмів у сучасному світі, є їх здатність бути потужним засобом формування нових соціальних норм. Тому евфемізми поширені не лише в сферах суспільно важливої мовної діяльності. Актуальність даного дослідження зумовлена швидким зростанням лексичного складу англійської мови та формуванням евфемізмів. Евфемізми є новими словниковими елементами з відносно позитивним значенням і повинні вивчатися з точки зору соціолінгвістики.

Засоби творення евфемістичної лексики, які є центральною метою нашого кваліфікаційного дослідження, були предметом численних робіт, які засвідчують важливість феномену евфемістичної заміни як у лінгвістичній літературі, так і в інших галузях гуманітарного знання. У той же час багато проблем з евфемістичним перейменуванням не отримали чіткої інтерпретації в лінгвістичних дослідженнях, головним чином через складний і багатогранний характер розглянутого явища. Екстралінгвістичний стан евфемістичного перейменування зумовлює необхідність урахування соціально-психологічних аспектів у дослідженні. Евфемістичне перейменування соціальних явищ наочно демонструє нормалізацію та нормативність соціальних цінностей.

У сучасній лінгвістиці вивчення цих лексичних ієрархій набуло особливого значення, оскільки зростає інтерес до «людського елемента» мови. Зокрема, на особливу увагу заслуговує питання про особливості свідомого вибору мови залежно від наміру, статусу мовця, одержувача та ставлення до предмета мовлення. Важливим видається наміри прослідкувати залежність вибору того чи іншого з евфемістичних замінників від особистості мовця та комунікативної

ситуації загалом, від цілей, що переслідуються в комунікативному акті. При вивченні лінгвістичної природи евфемізмів розстановка наголосів прямо пропорційна актуальній проблемі, яка постає у сучасній лінгвістиці.

Об'єктом нашого кваліфікаційного дослідження виступає евфемістична лексика у англомовній прозі.

Предмет дослідження – засоби творення евфемістичної лексики (на матеріалі перекладів англомовної прози українською).

Ступінь вивченості теми та джерельна база дослідження. На даний момент у лінгвістичній літературі досить пильну увагу приділяли таким аспектам евфемізації як: способи евфемістичного словотвору; семантичні методи евфемістичної субституції та типи семантичних відносин (Тюріна); евфемізм серед засобів меліоративної субституції (Шувалов; Макарова); соціально-психологічний аспект евфемізмів (Кацев); особливості функціонування евфемістичних okazіоналізмів.

Евфемізм виникає в результаті оцінки предметів навколишньої дійсності, тому при розгляді принципів евфемістичної субституції необхідно враховувати аксіологічний аспект. Постає неприйнятність негативних оцінних конотацій, що у семантиці мовної одиниці прагне замінити небажане слово нейтральним чи підвищеним у ціннісному відношенні. Негативні компоненти первинної одиниці зазнають нейтралізації.

При аналізі закономірностей функціонування евфемістичних перейменувань дослідник стикається з низкою об'єктивних труднощів, зумовлених природою евфемістичних утворень, що ускладнює перебіг дослідження. До таких труднощів ми, насамперед, відносимо рухливість та непостійність складу евфемістичного пласта лексики, а також значущість особистісних особливостей учасників акта комунікації. Саме потреба в конкретизації визначення предмету дослідження та недослідженість певних аспектів і зумовлюють актуальність кваліфікаційної роботи.

Мета роботи – охарактеризувати засоби творення евфемістичної лексики (на матеріалі перекладів англомовної прози українською).

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) розглянути теоретичні засади вивчення евфемістичних одиниць;
- 2) охарактеризувати основні функції евфемістичних одиниць;
- 3) проаналізувати семантичну структуру евфемістичних субститутів та способи евфемістичної субституції (сигніфікативний, денотативний аспекти значення та конотативний аспект лексичного значення слова).

Методологічна основа роботи. При виконанні дослідження був використаний метод порівняльного аналізу перекладу та оригіналу, а також метод лінгвістичного аналізу, що застосовувався як до перекладу, так і до оригінальних текстів. Матеріалом кваліфікаційного дослідження послужили прозові твори англомовних письменників, матеріали преси, і навіть словники евфемізмів.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Значення кваліфікаційного дослідження полягає у можливості використання методів та результатів у вивченні властивостей, мотивацій та способів заміни лексичних одиниць іншими лексичними одиницями в оцінній лексиці. Дані, отримані в результаті семантичного аналізу евфемістичних одиниць, необхідні для систематичного вивчення лінгвістичної лексики і можуть заповнити наявні прогалини в цьому виді дослідження. Практична цінність кваліфікаційної роботи полягає в можливості для людини, яка вивчає англійську мову, свідомо зрозуміти природу та причини утворення евфемістичних заміни, а отже, і у вдосконаленні комунікативних навичок.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи та публікації. Апробацію результатів кваліфікаційної роботи було частково представлено нами у наступних публікаціях: IX Всеукраїнський науково-практичний інтернет-конференцію здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Мови та літератури в

полікультурному суспільстві» (10 листопада 2021 р.), а також результати дослідження були опубліковані у збірнику статей «Vox Philologi» (випуск 10, МДУ, 2021 р.).

Логіка дослідження, його мета і завдання зумовили наступну **структуру кваліфікаційної роботи**: вступ, три розділи, що мають 6 підрозділів, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел з 90 джерел, з них 52 – іноземними мовами. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 67 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕВФЕМІСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ

1.1. Поняття евфемістичної заміни

Явище евфемістичній субституції знаходиться в центрі перетину екстралінгвістичних і лінгвістичних проблем, так як за своєю природою евфемізми є соціальними утвореннями.

Сама поява евфемістичних утворень свідчить про певний етап розвитку суспільства, що визначає інтерес до їх вивчення як з боку істориків, соціологів, етнографів, психологів, так і, звичайно ж, лінгвістів. Очевидно, що в психології, соціології проблеми евфемістичній субституції розглядаються багато в чому в іншому ракурсі, ніж в мовознавстві.

На значущість явища евфемістичної субституції вказує вже той факт, що воно було відомо ще в античний період. Термін «евфемізм» походить від грецького «*phemi*», що означає «добре говорю». Про нього згадували такі автори як Гіппій, Демокрит, Платон, Арістотель. У стародавньому вченні про шляхи пізнання фігурує і евфемізм, який вживається «... або щоб уникнути непристойності, або для звеличення предмета ..., або для прикраси». Один з відомих авторів античності Деметрій так пише про силу впливу евфемізму: «Мабуть, не чужий потужності і так званий евфемізм, що перетворює лайку в похвалу, а безчестя - складають в благочестя [31, с. 187]. Так, коли один з громадян вирішив використовувати золоті статуї Ніки для потреб війни, розплавивши їх, він не сказав прямо; «Давайте розрубимо статуї Ніки на частини для потреб війни!», Бо такі слова здалися б образливими і нечестивими по відношенню до богині, і ця людина вибрала вираз більш м'який. Він сказав: «Давайте ж разом з богинями принесемо загальну користь війні» [74, с. 67]. А

такий спосіб вираження створює враження, що статуї богинь як би і не розрубують на частини, а перетворюють в союзників».

Історично явище евфемістичній субституції було викликано появою поняття табу - релігійною заборонаю на проголошення сакральних понять і явищ, а також потребою суспільства в заміні найменувань, що лякають, «чарують погане», страхом вживши необережне слово викликати гнів богів і духів.

У міру розвитку суспільства, змінюється сприйняття людиною навколишнього світу, а разом з ним зміняться і природа заборони. Тепер заборона на проголошення деяких слів і виразів накладається не страх перед невідомими силами, і не релігійними віруваннями, а рядом соціальних і психологічних причин. Ці причини є наслідком негативного ставлення до позначається явищам з боку суспільства. Так виникає евфемізм в сучасному розумінні.

Заборона на вживання певних слів і виразів, якщо вони можуть викликати незручність або образу, заподіяти кому-небудь моральні страждання, зазвичай виражена у формі мовчазної згоди між людьми. Так, згадка про розумові або фізичні вади може бути болючою, якщо близька вам людина страждає аналогічними захворюваннями. Крім того, зазвичай люди намагаються не говорити на теми, що нагадують їм про непередбачуваність і тлінність життя будь-якої людини [13, с. 91]. У суспільстві, з соціальних причин, не прийнято говорити про те, що представляється грубим або непристойним, відповідно, слова, що позначають ці явища, не вживаються освіченими людьми.

У зв'язку з цим Н. Арутюнова зазначає, що «будь-яка соціальна поведінка (в тому числі і мовна діяльність), регламентується певними правилами, норми мовної поведінки відносяться до сфери мовчазних угод між комунікативно-зобов'язаними членами суспільства» [56, с. 71]. В інших випадках заборона на використання слів може бути узаконена, як, наприклад, заборона на непарламентські вирази, неповагу суду («contempt of court»).

Завдяки своїй здатності пом'якшувати висловлювання і викликати позитивні асоціації евфемізми стали невід'ємною частиною бюрократичної мови, що дало привід для критичного ставлення до евфемії взагалі. Так, американський критик Джозеф Т. Шиплі охарактеризував евфемізми як «the bane of much writing in the 20 century, especially in the jargon language of sociologists, educationists and bureaucrats» [20].

Відзначимо, що евфемізми широко використовуються в країнах з тоталітарним режимом, допомагаючи уявити дії сумнівного характеру в сприятливому світлі і тоді «масове вбивство» або «окупація», перетворившись відповідно в «ліквідацію» і «звільнення», виглядає цілком гідно («massacre» - «liquidation»; «occupation» - «liberation»).

Можна сказати, що евфемізми характеризують внутрішнє життя суспільства - його конфлікти, страхи, бажання і переваги.

Кількість евфемістичних заміन служить показником значущості явища в житті людей, і разом з тим інтенсивності негативних відчуттів пов'язаних з ними. Не випадково так багато евфемістично замінів у понятійних полівах «смерть», «хвороба», «відправлення», «частини тіла», «інтимна сторона життя людини» [42, с. 118]. Різноманітність образів, викликаних бажанням уникнути «небезпечного» виразу, і характер їх розкриття також свідчать про стан, як колективу, так і окремого його представника.

Наприклад, в наступному уривку працівник служби зайнятості в розмові з безробітним відвідувачем, намагається всіма способами уникнути прямої згадки особливо болючих в даній ситуації одиниць «unemployed», «recession», вживаючи відповідно «be out of marketplace» і «the current economic climate». Сама назва установи, відвідуваного головним героєм, «Employment Center» є евфемізмом, тому що в ньому маскується компонент «центр обслуговування безробітних» і експлікується позитивний компонент «отримання зайнятості»: He'd been in the Job Center, casting a hopeless eye over the Miscellaneous board ...

That was as far as it had gone then, but not long afterwards, when he was again in the Center (Employment Service, they were now calling themselves), sitting across a table from a bitch who was taking down particulars of his educational qualifications and work experience, who was reassuring him that while it was an undeniable fact that car sales opportunities were , in the current economic climate on the downturn, she was nonetheless optimistic that a person with his proven work record and selling potential would not be out of marketplace for long, he'd seen a backview of pink shell-suit over the Sits Vacant [33, c. 51].

Наведемо ще один приклад. Один з головних героїв бестселера «Міняли» Артура Хейлі, змушений помістити дружину в лікарню для людей з розумовими і психічними відхиленнями. Ухильне назва установи (the Remedial Center), в якому з одного боку відсутня згадка про страшну і соціально ганебну хворобу, а з іншого есплікується можливість одужання пацієнта («remedial» означає *intended to remedy or improve*), є одним з мотивів вибору героєм саме даної лікарні. Відзначимо також, що в даній назві відсутній сама згадка лікарні:

The absence of formality, he reflected, as he replaced the telephone, was a reason he had chosen the Remedial Center when faced with his despahing decisions about Celia nearly four years ago. The atmosphere was deliberately none-institutional. The ninses did not wear uniforms. As far as it was practical, patients ... Even the name Remedial Center had been chosen intentionally in preference to the more forbidding «mental hospital» [16, c. 208].

В силу нестабільності складу класу евфемістично субститутів, процес евфемістичній заміни зіграв помітну роль в збагаченні, розширенні словникового запасу сучасних мов.

Багато евфемістичних перейменування, ледь утворившись, швидко розтрачують евфемістичний потенціал, поповнюючи синонімічні і антонімічні ряди. Розглянемо механізм появи евфемістично субститутів. У більшості випадків негативні конотації, пов'язані з певним поняттям або явищем, або

негативність денотата є поштовхом для створення евфемістичного субститута, позбавленого цієї заперечності. Згодом слово-евфемізм здавалося ще недавно нейтральним або позитивно коннотірованим, незабаром може придбати негативні асоціації.

Коли асоціацію між новою лексичною одиницею і негативним денотатом стають занадто тісними і функція пом'якшення і маскуванія більше не виконується, виникає необхідність в новому евфемізмі. e.g. *retarded children* - *handicapped children* - *intellectually challenged children* - *children with learning difficulties*.

Можна припустити, що «*retarded*» (від *retard* - *to slow up or hold back*) також колись було евфемістичній одиницею, але, з плином часу, за *retarded* міцно закріпилося значення «*slow or limited in intellectual or emotional development or academic progress*», зафіксоване в словникових статтях [64]. Вираз «*handicapped children*» краще «*retarded children*» завдяки образу штучного створення перешкоди і можливості його подолання.

А в словосполучення «*intellectually challenged children*» компонент «*intellectually*» експліцитно виражає позитивну спрямованість, заявляючи про наявність у дітей інтелекту, в той час як другий компонент «*challenged*» доповнює сприятливий образ асоціацією подолання якогось випробування, виклику, що вимагає напруження всіх сил [35, с. 147]. На нашу думку в даному випадку в формуванні позитивного ефекту при вживанні одиниці «*challenge*» грає роль загальна позитивна спрямованість виразів з компонентом «*challenge*» - *to meet the challenge*; *challenging idea*; *challenging job*. Відзначимо, що останні, найбільш шадне перейменування - «*children with learning difficulties*», що має на увазі «*труднощі в навчанні є, але їх можливо подолати*», дуже швидко було перероблено однокласниками дітей в образливе «*LDs*», що в черговий раз свідчить про нестабільність складу евфемістично перейменувань [4, с. 187].

Інший приклад - на країнах західної Європи під час економічного спаду на початку дев'яностих, слово «recession» сприймалося так болісно, що в газетах почали писати «the R- word».

У ряді випадків стимулом для появи евфемістичній одиниці може бути поява в житті людини нових реалій, що відносяться до психологічно або соціально заборонених сфер: атомним станціям - nuclear exchange, peaceful nuclear device, radiation enhancement device; генетично зміненим продуктам - restructured beef, Picowaved food.

Необхідно підкреслити, що даний механізм не завжди спрацьовує однаково. У мові можуть функціонувати одночасно ряд найменувань одного і того ж явища, які характеризуються різним ступенем евфемістично, але все ще сприймаються більшою частиною носіїв мови як більш-менш прийнятні. Вибір між кількома варіантами визначається індивідуальними вподобаннями особи і ситуацією спілкування. e.g. toilet - lavatory - the smallest room - water closet - rest room - men's/ladies 'room - dumiу – loo. Як евфемістичній заміни може виступати не тільки окреме слово, а й словосполучення, пропозиція: «... initiated a career alternative enhancement program» (Заява автомобільного концерну Крайслер про звільнення 5000 робочих) [46, с. 105].

У зарубіжній і вітчизняній лінгвістиці накопичена велика література, присвячена різним аспектам мовних заборон і евфемістичній субституції. Серед центральних проблем, що розглядаються лінгвістами виділяють питання про оцінковість евфемізмів, сфери функціонування евфемістичній номінації, способи і засоби евфемістичній субституції, критерії ідентифікації евфемізмів.

Отже, ми вважаємо за можливе зробити висновок, що причиною евфемістичної субституції завжди є наявність негативного компонента в значенні замінного слова. Але, в одному випадку, він входить в денотативний і сигніфікативний компоненти значення (напр. Ladies room замість toilet), а в іншому, перебуває в прагматичному пласті. При такому трактуванні субституція

з метою поліпшення, маскуванню значення необхідність в терміні «меліорація», протипоставленому терміну «Евфемія», відпадає, зважаючи на відсутність ґрунту для протиставлення евфемістичній і меліоративній субституції. Відзначимо той факт, що в роботах західних вчених евфемістична субституція трактується широко і поділ на меліоративи і «власне» евфемізми не проводиться.

Так, Девід Крістал в своїй роботі «Encyclopedia of the English Language», пише: «The every day method is to employ an expression which refers to the taboo topic in a vague or indirect way - a euphemism» [71, с. 449]. У словнику «The Oxford Companion to the English Language» зафіксовано: «Euphemism - mild, comforting or evasive expression that takes place of one that is taboo, negative, or too direct». Р. Хоудер, автор словника евфемізмів, головним критерієм відбору лексичних одиниць в свій словник вважає їх позитивну оцінну спрямованість.

Таким чином, при широкому розумінні евфемістичної субституції, головним критерієм для ідентифікації евфемістичних одиниць є функціональний аспект, а саме здатність евфемістичних одиниць модифікувати значення стігматичної лексичної одиниці в сторону її поліпшення.

При вузькому погляді на явище евфемії величезний пласт лексики залишається за межами дослідження. Тим часом «забраковані» одиниці, при всіх відмінностях від «власне» евфемізмів, мають якусь загальну основу. А саме - спільність комунікативно-прагматичної інтенції мовця, тобто прагнення справити сприятливе враження на слухача або читача.

Дана умова дозволяє, як нам представляється, визначити клас евфемістичних субститутів як алегоричні лексичні одиниці, що характеризуються позитивною експресивно-емоційно-оціночною спрямованістю семантики.

Залишається відкритим питання про кордон між евфемізмами і їх протилежністю дісфемізмів. Справа в тому, що одна і та ж лексична одиниця може бути негативною для однієї людини і прийнятною для іншого. За влучним

висловом Хоулдера «one man's euphemism can be another woman's dysphemism» [18, с. 221]. Крім того, відомо, що при довгому і приватному вживанні евфемізми мають тенденцію витрачати евфемістичний потенціал, поступово перетворюючись в дісфемізми.

Чи не отримав однозначного рішення і питання про те, чи можуть «стилістично знижені» найменування виступати в ролі евфемізмів, а якщо можуть, які основи цього явища. При першому розгляді може здатися, що саме визначення евфемізму як м'якого, емоційно нейтрального слова або виразу суперечить можливості виконання одиницями сленгу або вульгаризмами евфемістичної функції. Дослідження показують, однак, що вирішальним фактором тут виступає ситуація спілкування, аудиторія, що говорить. J.S. Neaman, C.G. Silver переконливо показали, що і самі вульгаризми, сленг, акронізми, жаргонізми можуть бути евфемізмами. Вони можуть виступати в ролі евфемізму, якщо заподіюють учасником спілкування менше незручності, більш прийнятні, ніж початкове слово [34, с. 119]. У той час як такі нейтральні одиниці як «jail» або «prison» в середовищі людей, що переступають закон можуть виявитися неприйнятним, викликаючи ряд негативних асоціацій, вираження «cross bar hotel», «freezer», «to be a guest of Uncle Sam» (of her majesty), «to kiss the counter», «to be berried», «big pasture» є менш хворобливими, так як завдяки образності, іронії відволікають від сумної реальності.

Один з персонажів оповідання F. King, відкрито заявляє про свою перевагу стилістично зниженого «to have the boot» нарочито стриманому евфемізму «to be redundant»: «Laura had long since learned from Mr. Robert that Mr. Purdy wrote a weekly column on dining out for a newspaper which Daddy and Mummy would never have dreamed of having delivered to their flat. Inconsequence she bought it every Thursday to read in her lunch-hour. «You've been made redundant!» «If you want to use that euphemism. I'd prefer to say that I've had the boot» [22, с. 71].

«Oh, I am sorry. I love your pieces. You make one feel that one's actually eaten all those meals». Проте, слід відрізняти стилістично знижену лексичну одиницю як евфемізму від дісфемізмів - навмисного вживання грубої та зневажливої форми.

1.2. Фактори виникнення евфемістичної заміни і типи евфемістичних субститутів

Для розуміння суті та інтерпретації явища евфемістичній субституції важливим є питання про соціально-психологічні причини появи евфемістично субститутів і екстралінгвістичну сферу, що піддається вуалюванню або пом'якшення.

Як зазначалося раніше, у міру розвитку суспільства і свідомості людини з'являється коло понять, що викликають негативне ставлення, і внаслідок цього піддаються часткового або повного табування. Дослідження полів або сфер, що піддаються забороні, давно привертає увагу дослідників різних гуманітарних дисциплін, так як специфіка утворення та функціонування сфер забороненого допомагає зрозуміти соціальну природу людини, проникнути в глибини її психіки. Класифікації заборонених сфер різноманітні, але жодна з них не є вичерпною. Їх повнота і побудова залежить, перш за все, від точки зору дослідника на проблему евфемістичній субституції.

Так, К. Шахжзфі визначальним фактором при евфемістичному перейменуванні вважає психологічний аспект, що і знайшло своє відображення в його системі табування понятий:

1. Слова табу (імена власні, імена хвороб, тварин, слова проти «злого ока»).
2. Почуття страху і невдоволення, злодійство, злочин.
3. Велікодушє, співчуття.

4. Сором'язливість.
5. Ввічливість.
6. Політичні мотиви [3].

У класифікації сфер табування М. Гассера-Мюльхайм та А. Кацева за основу покладений соціологічний чинник, але, тим не менш, склад, запропонованих ними класифікацій істотно різниться [66, с. 82].

М. Гассера-Мюльхайм виділяє:

1. Психологічні стигми: душевні хвороби, алкоголізм і наркоманія, розумова відсталість

2. Фізичні стигми: недуги, старість

3. Філогенетичні стигми: чорна раса, чужа раса

4. Інші стигми: бідність, гомосексуальність, покарання.

Для А. Кацева значущими є такі сфери:

1. Назви Бога, диявола, що примикають до них прокляття.

2. Смерть, хвороба і пов'язані з ними дії, предмети та якості.

3. Розумові та фізичні вади.

4. Вади людей.

5. Злочини та їх наслідки.

6. Бідність.

7. Сексуальні стосунки (сфера ганебного).

8. Деякі частини тіла.

9. Предмети туалету.

10. Деякі фізіологічні функції.

11. Деякі професія, заняття, сильні емоції.

Відзначимо, що те, які понятійні сфери виділяються дослідниками яскраво характеризує систему цінностей, що панує в суспільстві, представниками якого вони є. Можна припустити, що у А. Кацева немає згадки про расові стигми, так

як вважалося, що в радянському суспільстві расових і національних проблем не існує [66, с. 94].

Зіставлення картин понятійних сфер, що піддаються евфемізації, дозволяє припустити, що прагнення до заміни негативного компонента обумовлено історичними і соціальними фактами і варіюється в залежності від національних культур.

У той же час, існує ряд негативних понять, які визнаються всіма групами одного і того ж суспільства і різними товариствами близьких культур протягом тривалих історичних періодів. Так, С. Ульман розцінював ідею смерті як головний мотив появи евфемізмів [87, с. 273]. А. Кацев виділяє страх, сором і огиду в якості універсальних стимулів евфемії, відзначаючи, що страх і відрази є почуттями багато в чому мимовільними, на відміну від сорому, який має соціальне коріння.

Різні системи забороненого або небажаного відображають зміни в поглядах людей на світ. На думку ряду дослідників завдяки відкритості суспільства в сучасному мовному спілкуванні відбувається процес дісфемізації (Босчаева, Ульман, Люхтенберг), який з плином часу повинен привести до відома евфемістично утворень до мінімуму [37, с. 95]. Дане твердження видається нам не відповідаючим існуючим реаліям функціонування евфемістичних одиниць. З одного боку, на сьогоднішній день сфера релігійного втратила для багатьох людей священний сенс, а, отже, і підстав для заборони на вживання. Після сексуальної революції 60-х, а в Україні після падіння комуністичного ладу, вийшли з кола заборонених і багато понять, пов'язаних з інтимним життям людей.

З іншого боку, суспільство кінця 20 століття викликало до життя нові заборони. У західних країнах, а особливо в США явища політичної коректності (political correctness) придбало величезні масштаби і стимулювало утворення нових евфемізмів. Більш того, страх перед смертю чи хворобою, відразу до

моральних пороків і т.д., настільки притаманні самій природі людини і природні в конкретній, трагічній ситуації, що повна відмова від вживання евфемізмів, представляється малоімовірною. Таким чином, ми вважаємо, що підстав говорити про те, що з розвитком суспільства сфера евфемізації істотно звузиться, а згодом і зникне, недостатньо.

Виявлення сфер, що піддаються забороні, набуло глибокий практичний сенс при створенні словників евфемізмів. З цієї точки зору цікава класифікація, запропонована автором «Dictionary of Euphemisms» У. Хоулдером [18]. Автор зазначає неможливість уникнути деякого перетину категорій в таких суміжних пунктах як «смерть» і «похорон», або «вбивство» і «самогубство».

Класифікація У. Хоулдера досить докладна і дає уявлення про широту поширення явища евфемізації в сучасному суспільстві.

Шістдесят п'ять пунктів класифікації для зручності користувача розташовані в алфавітному порядку:

1. Abortion and Miscarriage.
2. Age
3. Animal Live as Meat
4. Auctioneer and Estate Agents
5. Bankruptcy
6. Bastardy and Parentage
7. Bawds and Pimps
8. Bisexuality
9. Boasting, Flattering and Lying
10. Bribery
11. Brothels
12. Charity - Private, National and International
13. Childbirth
14. Clothing

- 15.Colour, Gypsies and Slavery
- 16.Commerce and Industry
17. Contraception
- 18.Copulation
- 19.Courtship and Marriage
- 20.Cowardice
- 21 .Crime (other than stealing)
- 22.Cuckoldry
- 23.Death (other than Funeral, Killing and Suicide)
- 24.Defecation
25. Diarrhea
- 26.Dismissal
- 27.Education
- 28.Erection and Ejaculation
- 29.Espionage
- 30.Extortion, Violence and Torture
- 31.Farting
- 32.Female Genitalia and Breasts
33. Funerals
- 34.Gambling and Cheating
- 35.Homosexuality and Sexual Variations
36. Intoxicants
- 37.Killing and Suicide
- 38.Lavatories
- 39.Low Intelligence
- 40.Male Genitalia
41. Masturbation
- 42.Menstruation

43. Mental Illness
44. Mistresses and Lovers
45. Nakedness
46. Narcotics
47. Obesity
48. Parts of the Body (other than Genitalia and Breasts)
49. Police
50. Politics
51. Poverty and Parsimony
52. Pregnancy
53. Prisons and Prisoners
54. Prostitution
55. Religion and Superstition
56. Sexual Pursuit
57. Stealing
58. Sweat
59. Trade Unions
60. Unemployment
61. Urination
62. Venereal Disease
63. Vulgarisms, Pornography and Swearing
64. Warfare
65. General and Miscellaneous.

Певна закономірність в розмежуванні сфер забороненого, дозволяє виділити відповідні соціально-психологічні мотиви їх появи.

Евфемізми є невід'ємною частиною повсякденного спілкування, дозволяючи уникнути гострих кутів при конфліктній ситуації.

Більшість людей вживає евфемістичні субститути несвідомо, не замислюючись над причинами своєї переваги вираження «advanced age», «чоловік похилого віку» перед «old», «старий». Відзначимо, що причини, як правило, багатогранні і переплетені між собою - тут і бажання сподобатися співрозмовнику, прагнення підтримати контакт, дотримання умовностей соціуму і т. д. І все-таки, кожен раз, при вживанні евфемізму існують підстави для виділення провідного мотиву перейменування.

На думку У. Хоулдера можна виділити чотири провідних мотиви виникнення евфемістичних субститутів: ухилення, святенництво, сором'язливість і обман [18]. Дослідник не згадує причину появи перших евфемістично перейменувань - страх і релігійні заборони. Тим часом, до цього дня цей мотив викликає до життя нові і нові слова-заміни. Страх і релігійний трепет ми і пропонуємо розглядати в якості основної причини евфемізації, а евфемізми представлені найдавнішими перейменування «по забороні», як відповідний вид евфемістичного субститути.

До наступної групи евфемістично перейменувань відносяться перейменування з морально-етичних причин. У цьому випадку перейменуванню піддаються явища негативні по суті своїй, тобто сприймаються як негативні абсолютною більшістю носіїв мови, незалежно від статі, віку і расової приналежності. До них ми відносимо такі сфери евфемістичній номінації як смерть, хвороба, фізична і розумова недосконалість, моральна несумлінність, злочини різного характеру. Відзначимо, що в сучасній лінгвістиці набула поширення думка (І. Арнольд, В. Девкин, А. Скребнев) що саме денотативний зміст лексичних одиниць типу «вбивство», «крадіжка», «пияцтво» і тому подібних не можна вважати абсолютно нейтральним; воно породжує суспільно-усталене, і значить цілком об'єктивні негативні понятійно логічні асоціації [55, с. 72].

У третю групу входять перейменування викликані прагненням дотримуватися пристойності, правила етикету. Наприклад, заборона на назву певних частин тіла або дій.

Негативний компонент не міститься в денотативном значенні даних одиниць. Обмеження на вживання накладаються громадськими засадами, характерними в даний історичний період для конкретної спільноти людей. Наприклад, доведено до абсурду заборона на проголошення в суспільстві *legs, trousers, to sweat, to sneeze* і інших слів, абсолютно нейтральних для сучасної людини, але нестерпно вульгарних в очах манірних аристократів вікторіанської Англії.

Перейменування, викликані прагненням дотримуватися пристойності, правила етикету є вкрай нестійкою групою, склад якої тісно пов'язаний з культурними уподобаннями даного суспільства.

Трохи осторонь стоять евфемізми, головним завданням яких є прагнення приховати справжній стан справ. Людина намагається зробити це або з міркувань престижу, або за деякими ідеологічними причинами. Деякі дослідники відмовляють подібним маскувальним виразами в евфемістичній статус, на тій підставі, що вони перешкоджають процесу комунікації [69, с. 307].

Таким чином, в даній роботі в якості причин евфемізації нами розглядаються:

1. Страх і релігійний трепет
2. Морально-етичний фактор
3. Прагнення дотримуватися правил етикету
4. Прагнення приховати справжній стан справ:
  - а) з міркувань престижу;
  - б) з ідеологічних міркувань.

Відповідно до вищевказаної класифікації причин субституції однієї лексичної одиниці, що містить якийсь негативний компонент, на іншу, завищену

в ціннісному відношенні, ми виділяємо наступні види евфемістичних субститутів:

- найдавніші перейменування «по забороні»;
- евфемізми, утворені з морально-етичних причин;
- евфемізми, утворені з бажання дотримуватися правил етикету;
- евфемізми, утворені з міркувань престижу;
- евфемізми, утворені з ідеологічних причин.

Евфемізми, утворені з морально-етичних причин необхідні для опису сфер забороненого, які ми визначаємо як універсальні, природно-заборонні (споконвічно-табуйовані) сфери. Дійсно, такі сфери, що піддається табуванню, як нагота, статеві відносини, поява і відхід з життя людини, хвороби і т.д. сприймаються як заборонні більшістю цивілізованого людства, тобто в даному випадку заборона або обмеження на вживання має загальнолюдський характер.

Подання про заборонену подібних сфер формується з моменту народження і передається від покоління до покоління, а, отже, морально-етичні заборони сприймаються як природні, властиві людям спочатку норми поведінки.

Встановити число евфемістичних одиниць, хоча б в деякому наближенні, досить проблематично, в силу невирішеності питань про ідентифікацію евфемізмів і рухливості даного шару лексики. Проте, ми вважаємо можливим говорити про кількісну перевагу евфемізмів, утворених з морально-етичних причин. Зауважимо, що даний висновок заснований на тому факті, що з більш ніж 9 000 тисяч евфемістично одиниць наведених автором словника евфемізмів У. Хоулдером 7 600 відносяться саме до евфемізмів, утворених з морально-етичних причин [18].

Інші види евфемізмів, що розглядаються в даній роботі - евфемізми, утворені з бажання дотримуватися правил етикету, - евфеміхії, утворені за розумінням престижу, - евфемізми, утворені з ідеологічних причин - не охоплюють таких численних сфер забороненого, обмежені часовими і

культурними рамками, а в деяких випадках і межами певної спільноти людей. Подання про небажаність тієї чи іншої лексичної одиниці, утвореної з причин відмінних від морально-етичних, сформована впродовж кількох десятиліть і носить нестійкий характер [40, с. 139].

Видається логічним охарактеризувати подібні сфери забороненого як умовно-табуйовані сфери забороненого.

Необхідно окремо зупинитися на положенні найдавніших з перейменувань «по забороні» по відношенню до сфер забороненого. Вони носять відмінний від усіх інших евфемізмів характер в силу їх релігійної обумовленості, але, так само як і морально-етичні евфемізми, табу притаманні мовам всіх народів, тобто є мовними універсалами [8, с. 96]. Більш того, незважаючи на секуляризацію сучасної культури, релігійні початку настільки глибоко вкоренилися у свідомості людей, що продовжують робити істотний вплив на формування етичних і моральних норм поведінки людини. В даному відношенні найдавніші перейменування «по забороні» найбільш близькі до морально-етичних евфемізмів.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що евфемізми, утворені з морально-етичних причин, а також найдавніші перейменування «по забороні», викликані до життя наявністю універсальних, споконвічно-табуйованих сфер забороненого, а інші види евфемізмів обумовлені формуванням умовно табуйованих сфер забороненого:

Перетин областей і розмитість межі між споконвічно і умовно табуйованими сферами, кажуть як про спільність їх природи - заборона, так і про можливість взаємопроникнення.

На підтвердження нашої тези про кількісну перевагу евфемізмів відносяться до споконвічно-табуйованих сфер, відзначимо той факт, що з шістдесяти п'яти сфер забороненого наведених Хоулдером лише дев'ять можна

віднести до умовно-табуйованим сфер, а п'ятдесят шість відносяться до споконвічно-табуйованим сфер.

Висновки до першого розділу

Явище евфемістичної субституції являє собою одну з мовних універсалій, тобто характерно для мов різних типів і має глибоке історичне коріння. В основі евфемістичного перейменування лежать соціально-психологічні мотиви, а, отже, явище евфемістичної субституції знаходиться в центрі уваги таких проміжних наукових дисциплін як психолінгвістика, етнографія, соціологія.

Стимулом проведення евфемістичної заміни є прагнення пом'якшити, завуалювати, відсунути на другий план негативний компонент, що міститься в структурі значення вихідної мовної одиниці.

Таким чином, евфемістично перейменування є семантично і, або стилістично завищену іносказательну лексичну одиницю, яка замінює слово або вираз, що містить компонент, неприйнятний в даному акті комунікації, і сприяє пом'якшенню і, або маскуванню негативною складовою вихідного слова.

Клас евфемістичних перейменувань характеризується рухливістю і мінливістю складу. До евфемістичних одиниць поряд зі стилістично завищеними одиницями можна віднести і стилістично знижені одиниці (жаргонізми, сленг, вульгаризми, аргонізми), якщо вживання такого виразу сприяє пом'якшенню, маскуванню негативного в даній ситуації спілкування.

При аналізі причин появи евфемістичних субститутів і екстралінгвістичних сфер, що піддаються інтонації та, або пом'якшення нами проведено розмежування сфер забороненого на універсальні споконвічно-табуйовані і умовно-табуйовані сфери. Крім цього встановлено кореляції між видами евфемістично субститутів і сферами забороненого: евфемізми, утворені з

морально-етичних причин, а також слова-табу, викликані до життя наявністю універсальних, споконвічно-табуйованих сфер забороненого, та інші види евфемізмів обумовлені формуванням умовно-табуйованих сфер забороненого.

До соціально-психологічних причин, що сприяють виникненню евфемістично перейменувань, ми, перш за все, відносимо страх і релігійний трепет, морально-етичні причини, прагнення дотримуватися правил етикету, прагнення приховати справжній стан справ. Даним причинам евфемістичної субституції відповідають наступні види евфемістично перейменувань - найдавніші перейменування «по забороні», евфемізми, утворені з морально-етичних причин, евфемізми, утворені з бажання дотримуватися правил етикету, евфемізми, утворені з міркувань престижу, евфемізми, утворені з ідеологічних причин.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ЕВФЕМІСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ

2.1. Особливості функціонування евфемістичних одиниць

Для розуміння функції евфемістичних одиниць розглянемо приклад. Так, герою оповідання «Slim» Adam Mars-Jones, хворому на СНІД, пряме найменування його захворювання «Aids», медичний термін для уражень шкіри «lesion», завдають глибокі душевні страждання. Соціальний працівник та один Buddy, що допомагає по господарству, вживає в розмові з героєм евфемістичні перейменування (відповідно «Slim» і «blackcurrants»), висловлюючи тим самим співчуття і розуміння трагічності ситуації [44, с. 137].

Стражденна доля вдячний своєму другові за чуйність: «I do not use that word. I've heard enough. So I've taken it out of circulation, just here, just at home. I say Slim instead, and Buddy understands. I've got Slim. ... Slim is what they call it in Uganda, and it's a perfectly sensible name. You lose more weight than you thought possible. ... Buddy's very good. That sounds suitably grudging. He tries to fit me in. He does not flinch if I talk about my chances of making Slimmer of the year. He's learned to say blackcurrants. He said «lesions» just the once, but I told him it was not a very vivid use of language, and if he was not a doctor he had no business with it. Blackcurrants is much better, that being what they look like, good-sized blackcurrants on the surface of the skin, not sticking out far enough to be picked» [44, с. 137].

У тих випадках, коли маскувальна функція домінує над функцією поліпшення значення, міркування делікатності, скромності або сором'язливості відходять на задній план. Головною метою стає затушовування уявлення про предмет, навмисне введення в оману, а результатами підміна одного поняття іншим.

Порушується головна функція мови - комунікативна. Відзначимо, що завищення значення при домінуванні маскувальною функції також має місце.

Так, рекламуючи «маргарин» під найменуванням «м'яке масло» або «легке масло» виробник свідомо вводить споживача в оману, формуючи у нього завищене уявлення про високу якість продукту. Той факт, що під красивою назвою ховається продукт, що асоціюється з низькими смаковими стандартами старанно приховується: «More recently, the company successfully forced local margarine maker Petrosoyuz to stop advertising its Derevenskoye margarine as «soft butter» [9, с. 318].

В залежності від виконуваної функції, представляється можливим розділити всі види евфемістично субститутів на дві групи. До одиниць з домінуючою функцією пом'якшення/поліпшення значення відносяться:

- найдавніші перейменування «по забороні»;
- евфемізми, утворені з морально-етичних причин;
- евфемізми, утворені з бажання дотримуватися правил етикету.

До одиниць з домінуючою функцією маскування значення відносяться;

- евфемізми, утворені з міркувань престижу;
- евфемізми, утворені з ідеологічних причин.

Розглянемо особливості функціонування обох груп, поставивши перед собою завдання виявити можливі кореляції між функцією евфемізму і його видом, а так же функцією евфемізму і його семантичної моделлю.

Історично табу означає заборону на вживання тих чи інших слів, виразів або власних імен, викликаний почуттям страху перед силами природи або «священним жахом» перед таємницями буття [25, с. 64].

В його основі лежить віра в можливість безпосереднього впливу на навколишній світ за допомогою мови, тому що передбачається, що між предметом і словом, яке цей предмет позначає, існує фізичний зв'язок.

Табу це не специфічно мовне явище, тому що бувають табу на ті чи інші акти поведінки, контакти з певними людьми, вживання будь-якої їжі, пиття, використання деяких предметів і матеріалів.

Як релігійне обмеження, викликане прагненням умилювати злих духів, табу в більшій чи меншій мірі зустрічається у всіх мовах, але особливо характерно для мов народів з архаїчною культурою.

У давнину табу виражалося в заборону на проголошення вголос імені родичів, померлих, вождів і царів, божества, духів, демонів, хвороб і назв багатьох тварин, особливо що служили предметом полювання [51, с. 158]. Всі ці імена власні замінялися описовими виразами, які вже не вважалися частиною предмета, а значить, і не могли накликати біду.

Як приклади наведемо заміну індоєвропейського найменування ведмеда, «мати» замість «кір» в російській, біблійна заборона на проголошення імені Бога все.

Поява табу символізує зародження культури, розвиток мислення людини. Еміль Бенвініст зазначає: «Культура невід'ємна від людського суспільства, яким би не був рівень цивілізації. Вона полягає в безлічі понять і приписів, а також специфічних заборон (табу). То, що кожна культура забороняє, характеризує її не в меншій мірі, ніж те, що вона наказує. Тваринний світ не знає заборон» [58, с. 201].

Табу, як явище культури, справило великий вплив не тільки на становлення людської цивілізації в цілому, але і безпосередньо вплинуло на розвиток мовних засобів.

Наприклад, встановлено, що словникові склади сучасних мов поповнювалися і збагачувалися новими одиницями за рахунок розвитку древньої евфемістичної лексики.

З розвитком цивілізації сфера табу звузилася, але не зникла повністю. Незважаючи на успіхи сучасної цивілізації, людина все ще відчуває себе

піщинкою перед обличчям нескінченності часу і простору. Вона боїться смерті і страждань, всього пов'язаного з ними, і, усвідомлюючи їх невідворотність, намагається уникнути їх прямого найменування.

Таким чином, табу стимулює появу найдавніших перейменувань «по забороні». Можна сказати, що табу і евфемія співвідносяться, як причина і наслідок: табу як екстралінгвістична основа стимулює виникнення непрямих алегоричних виразів. Будучи родинними явищами табування і евфемія, розризняють перш за все своєю вмотивованістю.

Табу як заборона з почуття страху, релігійного благоговіння, передбачає особливий світогляд, а евфемізм замінює «побутове» слово, здається занадто відвертим, реалістичним або відразливим.

Крім того, табу на відміну від евфемізму не має стилістичного плану, його коріння сягає в історію розвитку мислення людини.

Підкреслимо, що, уникаючи вживання табуваного найменування, обидві сторони, що беруть участь в комунікації, усвідомлюють, яке явище і з яких причин піддається замовчуванням, або перейменуванням.

Причиною появи більшості евфемістично перейменувань є відчуття незручності, сором'язливості, яке викликає обговорення «закритих» сфер існування людини [17, с. 103]. Парадокс в тому, що такі «заборонені» сфери буття людини як інтимне життя, назва статевих органів, відправлення, фізична або розумова неповноцінність, знаходяться в самому центрі життєвих інтересів людини і суспільства в цілому. Суспільство століттями виховувало в людях презирливо-сором'язливе відношення до так званих «нищих, тваринних» потреб людини.

Чи правомірно сказати, що жодна людина при виборі назви для об'єкта навколишньої дійсності не вільна від вибору між поняттями «пристойність»/«непристойність».

Незважаючи на величезну кількість можливих евфемістичних субститутів, підбір прийняттого слова може виявитися скрутним, тому що навіть самі нейтральні перейменування здатні лише частково пом'якшити ефект незручності від вторгнення в область забороненого, що є причиною для створення все нових і нових евфемізмів, кожен з яких відображає одну з сторін негативного явища.

Як зазначалося вище, найбільш делікатні, що лякають, ганебні сфери характеризуються великою кількістю і різноманітністю евфемізмів, а також досить яскраво вираженою нестабільністю складу і рухливістю евфемістичного пласта лексики.

Однією з найболючіших областей, що піддаються табуування є позначення расових, етнічних і релігійних груп. Особливої гостроти пошук важливих, необразливими найменувань людей різних рас, національностей, віросповідань придбав в США [49, с. 84]. Причин дбайливого, обережного ставлення до позначення «небезпечних» областей саме в Сполучених Штатах кілька. Серед них найбільш значущими є ганебна для сучасного американця історія рабства на континенті, а звідси почуття провини перед афро-американським населенням сучасної Америки. Ще однією причиною є історично процес змішування націй всіх континентів і практично всіх релігійних переконань. Відзначимо також, що в США велика увага приділяється дотриманню прав людини, боротьбі з дискримінацією людей, якими б причинами вона не була викликана, бо постулат рівності можливостей усіх громадян лежить в основі Американської державності: We hold these Truths to be self evident, that all Men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable rights, that among these are Life, Liberty, and the Pursuit of Happiness (Декларація незалежності) [29, с. 149]. У США спеціальні закони проти «hate crimes» покликані захищати людей від злочинів на расовому чи національному ґрунті.

Увага до расових і національних проблем з плином часу привела до виключення з промови цілого ряду слів, які не викликали раніше негативних

асоціацій, і появи на їх місці евфемізмів: - з 1920 по 1960 року одиниці «Negro», «colored person» використовувалися без будь-яких обмежень, а в даний час ці слова можуть бути сприйняті як образа; слово «nigger», широко вживається білим населенням аж до середини 20 століття, є на даний момент одним з найбільш образливих, заборонених слів в англійській мові, викликаючи спогади про сторіччя рабства і приниження вихідців з Африканського континенту; одиниця «black» зазнала зворотний процес - в 1960-х «black» з образливого слова перейшло в розряд прийнятних і навіть бажаних позначень американців африканського походження (символічний гасло тих років – «Black Is Beautiful!»), починаючи з 90-х років, одиниця «African American» стає найбільш коректним найменуванням [36, с. 129].

За аналогією з «African American» в останні роки з'явилася велика кількість політично коректних найменувань жителів США різних рас і національностей: Chinese American, Cuban American, Italian American, Japanese American, Mexican American, Native American - native people who lived in America before Europeans arrived, Polish American [11, с. 143].

У випадках подібних переходах «Negro» з нейтрального класу слів в різко негативний, «black» з негативною одиниці в евфемістичну, а потім в нейтральну, нам представляється можливим говорити про тимчасові фактори як про одну з формальних причин, що провокують зміни в складі евфемістичної лексики і мінливість цього пласта.

На нашу думку велику роль в рухливості евфемістичного пласта лексики, грають також територіальний фактор, міжкультурний фактор, віковий фактор, фактор аутсайдера і фактор контекстуальної обумовленості.

Розглянемо суть кожного з перерахованих факторів.

Територіальний фактор - термін сприймається в Каліфорнії як неприпустимий, може бути цілком прийнятний для жителів Східного узбережжя. Наприклад, «Yankee» є прийнятною лексичною одиницею для більшості

американців, але на Півдні «Yankee» означає «the Northerner» і використовується як образа. За межами Америки «Yankee» також може сприйматися як образливе прізвисько американців: «Yankee go home!» [79, с. 419].

Міжкультурний фактор - відомо, що люди виховані в різних культурних традиціях по-різному оцінюють явища навколишньої дійсності. Більшість українців не бачать нічого образливого в слові «негр», а фраза «Понаїхали тут всякі чорні!» в Україні буде швидше відноситься до вихідців з Кавказу, ніж до чорношкірих. У США сьогодні лексична одиниця «Anglo» цілком прийнятна і повсюдно використовується по відношенню до англо-мовного корінного населення, але «Anglo» стає презирливо-поблажливим найменуванням, якщо це слово вживається американцями мексиканського походження [67, с. 118].

Мексиканці вживають одиницю «Gringo» як зневажливе найменування будь-якого не мексиканця, а особливо американця. Американці ж можуть вживати «Gringo» між собою без будь-яких негативних асоціацій. Мабуть, на формування позитивних асоціацій, пов'язаних з «Gringo» (звичайне звернення мексиканців до білих), вплинув образ сміливого і сильного ковбоя з популярних вестернів.

Віковий фактор - в силу психологічних особливостей люди старшого покоління з небажанням відмовляються від укоріненних звичок, в тому числі у виборі слів. Їм значно важче звикнути до того, що слово недавно ще вживається без будь-яких обмежень стає небажаним, як наприклад «Indians» для позначення народів що населяли Америку до приходу європейців (кращий евфемізм «Native American») або «colored people» по відношенню до всіх не білих людей (переважні евфемізм «people of color») [1, с. 95]. Більш того, люди старшого покоління в одній з етнічних груп можуть використовувати для себе найменування, яке молоде покоління тієї ж групи сприймає як образу, наприклад «Flip» для вихідців з Філіппін або «Roma» для циган.

Фактор аутсайдера - термін, який використовується всередині групи, сприймається як образа за її межами. Як зазначалося вище, слово «nigger», вимовлене білим, є одним з найбільш ненависних слів на території англомовних країн. В той же час, Афро-Американці вільно вживають «nigger», іноді вимовляючи його як «nigger», у дружньому зверненні до Афро-американця: «Yo Nigger what up?» Слово «nigger» може використовуватися у афроамериканців в значенні «людина», без обмежень за кольором шкіри: «Who's that nigger over there?» [39, с. 54].

Фактор контекстуальної обумовленості - в різних контекстах оціночного слова може змінюватися з нейтральною на негативну, позитивну або навпаки: «foreign» в словосполученнях «foreign service», «foreign diplomat» не несе будь-яких негативних конотацій, але з початку 80-х років у США на території університетських кампусів вживання одиниці «foreign student» не є більше політично коректним.

Адміністрація коледжів аргументувала негласна заборона на використання «foreign student» тим, що дане словосполучення «... made students from other countries seem not to belong here» і запропонувало замість фразу «international student», вважаючи, що воно, на відміну від «foreign student», позбавлене небажаного натяку на відчуженість і підкреслює позитивний ефект - розширення кругозору студентів, міжкультурний обмін якому сприяє присутність студента-іноземця в американському коледжі [27, с. 45].

Підкреслимо, що в офіційному контексті словосполучення «foreign student» продовжує використовуватися без будь-яких обмежень. Як приклад відповідної реакції на зміну оціночного статусу слова наведемо назви двох видань однієї і тієї ж книги: - видання 1980-го року – «A Foreign Student's Guide to Dangerous English»; - видання 1990-го року – «An Indispensable Guide to Dangerous English for Language Beginners and Others» [76, с. 173].

Цікаво відзначити, той факт, що така лексична одиниця як «Redskin» абсолютно неприйнятна сьогодні в Сполучених Штатах в щоденному спілкуванні, оскільки вона сприймаються як зневажливе найменування індіанців, може вживатися в назві спортивних загальнонаціональних команд, не викликаючи масових протестів: e.g. the Washington Redskins. У той же час багато спортивних команди коледжів змінили назви, що містять образливі для індіанців найменування: наприклад «the Montclair Redskins» було перетворено в «the Montclair Red Hawks» [38, с. 119].

Отже, в останні десятиліття в США і в більшості інших англомовних країн прагнення до пом'якшення негативного ефекта від сказаного слова, образливого найменування, призвело до активізації утворення евфемізмів, швидкій зміні одних евфемізмів на нові, що володіють більш вираженим ефектом пом'якшення/маскування негативного компонента значення. Поряд з расовими і національними сферами, про які йшлося вище, тенденції до політично коректної мови найбільш яскраво проявилися в таких областях як фізична і розумова недосконалість будь-якого виду, обмеження прав жінок, соціальні проблеми.

У більшості випадків, нові політично коректні назви не просто приховують негативний компонент значення, але сприяють створенню іншого, доброзичливого, толерантного ставлення до денотату в суспільстві, виконуючи тим самим важливу соціальну функцію.

Так, заміна терміну «Mongoloid idiots» по відношенню до дітей з вродженою фізичної і розумової збитковістю, на «Down's syndrome» безсумнівно, зіграла позитивну роль. І, хоча, одиниця «Down's syndrome» неминуче прибрала негативні конотації описуваної хвороби, поступово переходячи з розряду евфемізмів в дісфемізми, сухість і науковість, деяка відстороненість цього виразу до сих пір вигідно відрізняє його від тавра «Mongoloid idiots» [2, с. 84].

Такі терміни як «physically challenged», «differently abled», «handi-capable» замість «handicapped» або «disabled», використовуються для того, щоб створити враження, що люди з фізичними відхиленнями здатні долати свої труднощі і вести повноцінний спосіб життя - мати сім'ю, роботу, займатися спортом, вносити свій вклад в розвиток суспільства [41, с. 118]. Дані назви підкреслюють, що людям з тими чи іншими відхиленнями від визнаної норми, потрібна допомога, увага, повага, але не жалість.

У таких словосполученнях як «mature citizen», «senior citizen», «experienced» citizen замість «old man» або «old woman» на передній план висувуються такі компоненти як «мудрість», «набутий досвід», «моральна зрілість», роблячи акцент на перевагах, які приходять з роками.

Недосконалість фігури приносить багатьом людям глибокі моральні страждання, які ще більше посилюються при прямому вказуванні на ці проблеми. Будь-яке ретушування неприємної теми робить її менш болючою: «heavy», «plump», «chubby», «zaftig», «Rubenesque» м'якше прямого «fat» або «obese»; «compact», «diminutive», «petite» - (female) тактовніше ніж «short» [32].

Схожі зміни, заміна звичного найменування на непряме, менш хворобливе, торкнулися і деяких соціально значущих непопулярних явищ. Так, незаміжню жінку пропонується назвати нейтральним «unmarried woman» або навіть компліментарних «career woman» замість кілька зневажливого «old maid».

Про дітей з неповних сімей було прийнято говорити як про «coming from a broken home», що підкреслювало негативне ставлення суспільства до розлучень і могло травмувати дітей які пережили розлучення батьків, акцентуючи уваги на таких компонентах як «розпад», «невідворотність». В даний час замість «broken home» краще вживати «single-parent families», а замість «unwed mother» - «single mom» або «single parent» [68, с. 99].

Рух за права жінок, що інтенсивно розвивається в західних країнах з другої половини 20-го століття, приніс зміни не тільки в соціальній уклад суспільства,

але і в лексику і граматику англійської мови. Прихильники фемінізму вважають, що лексичні одиниці містять компонент «man», там де мова може йти про представників обох статей є політично некоректними і повинні бути замінені або на одиниці без вказівки статевої приналежності:

e.g. human beings замість mankind

supervisor замість foreman

police officer замість policeman

chair, chairperson замість chairman letter carrier замість mailman

people eating sharks замість man-eating sharks;

або на одиниці, маркованими за родовою ознакою:

e.g. congresswoman, policewoman [86, с. 153].

Поряд з тенденцією чіткої вказівки на рід денотата, існує їй протилежна - виключення з ужитку ряду слів, маркованих суфіксом жіночого роду «-ess»: e.g. poetess, actress, waitress.

Багато феміністок вважають, що «poetess», «actress» несуть в значенні компоненти «безпорадності», «непрофесіоналізму», і навіть «комічності». У той же час, вживання таких лексичних одиниць як «queen», «sister» не викликає протесту у прихильників жіночої рівноправності [6, с. 83]. Ймовірно «queen», «sister» в силу традиційності і стабільності їх вживання не викликають негативних асоціацій жіночої неповноцінності у прихильників фемінізму.

На нашу думку, суперечливість тенденцій в перевазі лексичних одиниць, маркованих/немаркованих за ознакою роду, свідчить про нестабільність процесів формування політично коректною лексики.

Прагнення до ясного вказівки на рід денотата, призвело до зміни звичної практики вживання займенників «he», «him», «his» у випадках, коли стать людини не вказана:

Politically Incorrect

he

Politically Correct

he or she; she or he;

him	him or her; her or him;
his	his or her; her or his

Зауважимо, що вживання займенників чоловічого роду з іменниками спільного роду - person, parent, friend, child, etc. - було обумовлено історично і культурно, так як чоловік, по Біблії перша людина створена Богом, займав в очах суспільства вищий щабель соціальних сходів, в порівнянні з жінкою, що ущемляють як в правовому відношенні, так і в правах власності.

Щодо родової віднесеності найменувань виду занять і професій - student, doctor, scientist, surgeon - вживання «he, him, his» було абсолютно природним аж до 20 століття, так як жінки не мали ні прав, ні можливості здобути освіту і стати фахівцем [53].

Таким чином, до 1980-х років граматично правильним вважалось вживання займенників чоловічого роду «he, him, his» по відношенню до осіб і чоловічої і жіночої статі: If a student is ill, he must send his medical certificate to the College Office. A politician has to do what his party tells him [5, с. 101].

Потім, на догоду прихильникам фемінізму, замість «he, him, his» починають вживати великовагові «he or she, him or her, his or her», де ймовірність наявності денотата жіночої статі маркується; If a student is ill, he or she must send his or her medical certificate to the College Office.

Так як форма «he or she, him or her, his or her» незручна в силу своєї ваговитості, широко поширеним стало вживання займенників множини «they, them, their»: All those who want help, write your name on the list. A volunteer will call them within a week.

А з займенниками похідними від some, any - anybody, anyone, somebody, someone, no-one, nobody, everybody - вживання «they, them, their» набуло чинності суворого граматичного правила: Nobody phoned, did they?

If anybody calls, tell them I'm out, but take their name and address.

Everybody thinks they're different from everybody else [61, с. 270].

У тих випадках коли «they, them, their» звучать особливо недоречно рекомендується використовувати особовий займенник другої особи:

Being a politician you have to do what your party tells you.

Для ілюстрації того, як відношення до предмету розмови може вплинути на прийняття граматичні норми, наведемо фрагмент художнього тексту, в якому головна героїня, протестує проти вживання «it» по відношенню до улюбленому її коту: «- Why do you call him «it»? Anna asked. Her mother gave a nervously defensive laugh. - Oh, I do not know. Silly of me. - He has a right to a sex as much as anyone else. Your father used to refer to babies as «it» [21, с. 128].

Заборона або обмеження на вживання деяких слів і виразів викликаний соціальною оцінкою явищ і фактів дійсності. В результаті такої оцінки їх прямі найменування подаються непристойними. Негативний соціальний досвід, зафіксований в значенні цих лінгвістичних одиниць, обумовлює необхідність використання вторинних найменувань, позбавлених негативних конотацій. Відзначимо, що частотність використання евфемізмів варіюється в залежності від сфери спілкування і соціального статусу осіб, що спілкуються. Чим вищий соціальний статус комунікантів, чим більшою офіційністю і урочистістю характеризується сфера спілкування, тим вище частотність використання евфемізмів.

Прекрасним прикладом, в якому вживання евфемістичних субститутів обумовлено вимогами етикету, характерного для певної соціальної групи, є блискуча сатира М. Гоголя: «Дами міста N відрізнялися, подібно багатьом дамам петербурзьким, незвичайною обережністю в словах і виразах. Ніколи не говорили вони: «я висякалася, я спітніла, я плюнула», а говорили вони: «я полегшила собі ніс, я обійшлася за допомогою хустки» [83, с. 35]. Ні в якому разі не можна було сказати: «цей стакан або тарілка смердить». І навіть не можна було сказати нічого такого, що подало б натяк на це, а говорили замість того: «цей стакан недобре поводиться» або що-небудь на зразок цього. Щоб ще більше облагородити

російську мову половина майже слів була викинута з розмови, і тому досить часто потрібно було вдаватися до французької мови, зате вже там, по-французьки, інша справа: там дозволялися такі слова, які були набагато жорсткіше згаданих» [83, с. 35].

Як приклади евфемістично субститутів, викликаних до життя прагненням дотримати пристойності можна віднести випадки заміни *woman* на *lady* (*lady doctors, lady inspectors*), що особливо характерно для Великобританії.

Досить часто в якості евфемістично субститутів виступають іншомовні слова. Справа в тому, що іншомовне слово само по собі є непрямим позначенням тих небажаних предметів і явищ, які вже мають назви в рідній мові. В системі рідної мови іншомовне слово сприймається як щось стороннє, так як співвідноситься з негативним явищем опосередковано, через призму рідної мови.

Для іншомовних слів характерна затемнена внутрішня форма, що виражається в незначній мірі мотивованості. Завдяки своїй «незрозумілості» слова і вирази такого роду інтригують слухача і надають мові говорить ефект високого інтелектуального рівня, а в деяких випадках і вказують на приналежність до «групи присвячених»: *macho* (йен.) - підкреслено мужній або агресивно жорстокий; *to hold someone incommunicado* (ісп.) - тримати в ізоляції; *schlock* (ідиш) - халтура; *kitsch* (нім.) - псевдомистецтво, барахло; *faux pas* (франц.) - невдалий крок, необдумане рішення [62, с. 14].

Вживання «*verboten*» (нім.) замість «*banned*» або «*prohibited*» очевидно висловлює іронічне, скептичне ставлення до заборони.

Приклад з «*the Time*»: «*[Bob] says he took the pictures ... never realizing it was verboten*» (в замітці про те, як має скандальну славу фігуристка Тоня Хардінг, яка продала право на фотографування свого весілля бульварному журналу) [82, с. 7]. Повсюдне поширення набуло вираз *au pair* для позначення помічниці по господарству, звичайно іноземки, що працює за квартиру, стіл, і одночасно навчається іноземної мови.

Система заборон цілком і повністю усвідомлюється нами лише в рідній мові в результаті тривалого мовного досвіду. Можна сказати, що вона вбирається носіями мови з молоком матері. Навіть міцні слова, вимовлені на іноземній мові, здаються куди більш прийнятними, ніж відповідні слова рідної мови, внаслідок відсутності в свідомості мовця міцних зв'язків між іншомовним словом і явищем їм позначається.

Найчастіше приводом для використання іншомовних слів в якості евфемізмів може бути недостатнє знання мови. Чим повніше і глибше знання іноземної мови, тим ясніше і чіткіше проступає зв'язок між словами і відображеною ними реальністю. Чим тісніше цей зв'язок для мовця на іноземній мові, тим більшою стігматичністю будуть володіти для нього відповідні іншомовні слова і вирази.

З іншого боку, не можна не відзначити, що навіть у мові людей, які вільно володіють іноземною мовою, іншомовні заміни явищ непристойних, недоречних зустрічаються досить часто. З цього приводу С. Відлак зауважив: «іншомовні слова менше шокують і здаються більш благородними». Е. Бонфанте також зазначає, що «непристойні слова короблять нас мало або навіть зовсім не короблять, якщо вони вимовлені на іноземній мові, незважаючи на те, що ми її прекрасно розуміємо; наша моральна чуйність менш чутлива до інших мов».

2.2. Евфемізми в ідеологічній сфері

До сфер функціонування ідеологічних евфемізмів насамперед належать: політика, дипломатія та військова справа.

Евфемізми у сфері з'явилися мабуть із самого початкового етапу зародження політики, тому притаманні ідеологічній лексиці як такої. Ще в V столітті до нашої ери грецький історик Thucydides писав: «... revolution thus run

its course through city to city... Words had to change their ordinary meanings and to take those which were not given them.

Reckless audacity came to be courage of a loyal ally; prudent hesitation, specious cowardice; moderation was held to be a cloak for unmanliness; ability to see all sides of a question, inaptness to act on any.

Frantic violence became the attribute of manliness; cautious plotting, a justifiable means of self defense. Advocate of extreme measures був always trustworthy; його opponent a man to be suspected» [15].

Евфемізми у політичній сфері характеризуються яскраво вираженою маскувальною функцією, що часто ретуширує дійсність до невпізнання. У 1946 році Джордж Оруел так охарактеризував особливості ідеологічної мови - політична мова – «truthful and murder respectable, and to give the appearance of solidity to wind» [43, с. 184].

Для політичної лексики взагалі характерний агресивний, наступальний, підпорядковуючий стиль, оскільки мета політичного виступу змусити тих, хто слухає прийняти потрібну точку зору, «звернути їх у свою віру». Політик повідомить суспільству факти без прикрас лише якщо це допоможе завоювати додаткові очки у виборців, підняти чи утримати рейтинг, або якщо ця правда стосується його політичного суперника. У багатьох випадків йому доводиться повідомляти про явища, що викликають у населення неприйняття: підвищення податку, вбивство, воєнні дії. Зниженню негативної реакції на подібні явища сприяє їх евфемістичне перейменування відповідно – «revenue enhancement» (increase in taxation), «unlawful deprivation of life» (killing), «peacifying actions» (invasion) [12, с. 83].

Одним із постійних постачальників ідеологічних евфемізмів є армія. Представники військових відомств вкрай неохоче повідомляють про дійсні акції і власні невдачі.

Бомбовому удару вони воліють вирази подібні «protective reaction strike», «a limited duration protective reaction strike», маючи на увазі вимушеність бомбардування і підкреслюють її захисний характер або «air support», що акцентує увагу на підтримці власних збройних сил. Самі військові відомства називаються не інакше як департаменти, міністерства оборони (The Department of Defense). Пентагон винайшов спеціальний термін для позначення цивільних осіб, убитих під час воєнних дій – «collateral damage», для бомб та артилеристських снарядів, що падають на цивільні об'єкти – «incontinent ordnance», для нейронної бомби – «radiation enhancement device». Ще кілька показових прикладів: «pre-emptive counterattack» - американські сили атакували першими, «engaged the enemy in all sides» - бути оточеним противником, «backloading of augmentation personnel» - відступ, а вторгнення в Гренаду було названо – «predawn vertical insertion» [80, с. 170].

Своєрідний розквіт переживають ідеологічні евфемізми в тоталітарних країнах, де будь-яка дія режиму має виглядати пристойно, а будь-який позитивний крок противника режиму викликати у населення неприйняття. Наведемо найбільш відомі приклади маніпуляції громадською думкою в нацистській Німеччині: «protective custody» (тюремне ув'язнення), «Winter Relief» (обов'язковий податок), «straightening of the front» (відступ) «addressee has moved away» (людина вбита або депортована) , «Resettlement» (примусова депортація), «work camps» (концентраційний табір), «action» (масове вбивство), «disinfections» (вбивства в газових камерах), «Final Solution» (політика повного винищення євреїв як нації) [54, с. 216].

У Радянському Союзі евфемістичні перейменування відігравали також важливу роль у пропаганді соціалістичної дійсності: «forced labour» (рабська праця ув'язнених), «vigilance» (донесення), диктатура пролетаріату (режим знищення інакодумства). Зауважимо, що ідеологічно заряджені одиниці найчастіше сприяють розмиванню сенсу висловлювання. Так, герой однієї з

оповідань С.Довлатова несе на першотравневій демонстрації антирадянське гасло: «Дамо відсіч ворогам світового капіталізму!», що буквально означає заклик до боротьби з комунізмом [90, с. 115]. Але типова для радянських часів криклива і малозрозуміла риторика («ідеологічно заряджене» слово - відсіч, у звичному поєднанні з капіталізмом) не дозволяє відразу помітити антирадянський характер гасла. Герой оповідання несе це гасло досить довго, поки хтось не вдумається у його зміст.

У тоталітарних країнах евфемістичні перейменування відіграють надзвичайно важливу роль. Відомо, що навіть найзапекліші лиходії рідко вважають себе такими, знаходячи тисячі заспокоюючих совість пояснень своїм діям. Працівники концентраційних таборів, слідчі, які катують людей, солдати, які здійснюють звірства на захопленій у противника території, донощики заспокоюють своє сумління тим, що вони лише слухняні виконавці чийсь волі, «гвинтики» страшної машини держави, які якісно виконують свою роботу. Евфемізми в ідеологічній сфері створюють нову дійсність і дають можливість людям, які бажають обдуритися, робити свою справу, не замислюючись про справжній сенс того, що відбувається.

Найчастіше конкретне і ясне найменування явища замінюється набором слів. І тоді вираз звучить переконливо, «розумно», але абсолютно безглуздо, що власне і потрібно його авторам.

Наступна тирада прозвучала з вуст адміністратора НАСА у відповідь на питання чи поліпшуються показники програми запуску космічних човників з кожним новим стартом: «I think our performance in terms of the liftoff performance and in terms of the orbital performance, we knew more about the envelope we were operating under, and we have been pretty accurately staying in that. And so I would say the performance has not so drastically improved. I think we have been able to characterize the performance more as the function of our launch experience as opposed to it improving as a function of time» [47, с. 88]. Зазначимо, що у цитованому вище

уривку, підкреслені вирази є професійними жаргонізмами, що виконують евфемістичну функцію.

Розглянемо особливості функціонування жаргонних одиниць, які виступають у ролі евфемізмів. Найбільший енциклопедичний словник «Мовознавство» за редакцією В. Ярцевої дає таке визначення цього терміна: «Жаргон – різновид мови, що використовується переважно в усному спілкуванні окремою відносно стійкою соціальною групою, що об'єднує людей за ознакою професії, становища у суспільстві, інтересів чи віку» [84, с. 397].

Справді, поширеність жаргону надзвичайно велика.

Будь-яка група людей, об'єднана спільними інтересами – професійними, спортивними, громадськими – виробляє лексику зрозумілу тільки їй.

Будучи універсальним поняттям, що має велику соціальну значимість, жаргон полегшує вирішення багатьох комунікативних завдань, допомагаючи спілкуванню, сприяючи мовній економії та прискорюючи процес обміну інформацією. Понад те, він об'єднує людей, дозволяє їм відчутися частиною колективу, «своїми» у ньому.

У той же час, вживання жаргонізмів може стати засобом вилучення людини із соціальної групи. Використання професіоналізмів у зверненні до непідготовленої аудиторії може бути відмінним засобом, що допомагає замаскувати справжній зміст висловлювання.

У реальному житті політики та бізнесмени, юристи, чиновники всіх звань і навіть вчені часто вдаються до жаргонізму для надання промови авторитетності, при висловлюванні своєї думки з делікатного, неприємного для них питання. e.g. «Atmospheric deposition of anthropogenetically-derived acidic substances» замість прямого «acid rains» (зі звіту «Environmental Protection Agency» США) [7, с. 119].

За допомогою професійного жаргону прості речі перетворюються на складні для розуміння, звичайні в незвичайні. У цьому сенсі мову жаргону використовується задля передачі, створення враження. Ось, наприклад, яким

словосполученням позначають юристи втрату власності внаслідок нещасного випадку або за її крадіжки – «involuntary conversion». Коли цей термін використовується фахівцями в юридичній практиці, обґрунтованість його вживання не викликає сумнівів, оскільки всі учасники юридичного процесу, безсумнівно, усвідомлюють, що стоїть за цим виразом. Але «involuntary conversion» слід класифікувати як евфемізм, що використовується з метою маскуванню, якщо цей вислів використовується в аудиторії незнайомої з юридичними тонкощами, а, отже, не має чіткого уявлення про що може йтися.

Наведемо приклад із реального життя. У травні 1978 року літак компанії «National Airlines» зазнав аварії, внаслідок чого загинуло п'ятдесят два пасажири, що перебували на борту, а компанія отримала 1,7 мільйона доларів як виплати по страховому полюсу. Неприємні факти, здатні знизити імідж компанії, про катастрофу літака та збільшення дивідендів у розрахунку на акцію на 1,8 цента внаслідок виплати страховки, мають бути відображені у щорічному фінансовому звіті компанії перед акціонерами. Керівництво «National Airlines» вирішило проблему, швидко згадавши, що дохід в 1,7 мільйона доларів, що був отриманий завдяки «the involuntary conversion of a 727» - фрази, не зрозумілій більшості акціонерів, а тому такій, що не викликає негативних емоцій. Зауважимо, що замінивши «the crash of a 727» на малозрозуміле «the involuntary conversion of a 727», керівництво намагалося не тільки приховати незручний йому факт від акціонерів та громадськості, а й пом'якшити його у власних очах, полегшити ношу моральну відповідальність для самих себе [45, с. 93].

Зазначимо, що прагнення приховати неприємні факти проникає навіть у такі далекі від політики області, як медицина, і тоді з'являється щось цілком безневинне – у формі «negative care outcome», що приховує жахливий зміст - смерть пацієнта.

Необхідно вказати, що жаргонізми широко використовуються і для функції поліпшення, пом'якшення значення. Наприклад, під час спілкування на інтимні,

отже, заборонені для більшості людей, теми, терміни медицини, через відсутність негативних асоціацій, зазвичай, викликають менш гостре почуття незручності і сорому. Жаргонні слова, вжиті до місця, дійсно здатні надати висловлюванню відтінку значущості, впевненості в собі, дати уявлення про широку освіченість того, хто говорить.

Висновки до другого розділу

Евфемістичні перейменування, замінюючи негативні одиниці, виконують дві основні функції - функцію пом'якшення/поліпшення та функцію маскування негативного поняття.

Суть функції пом'якшення значення полягає у нейтралізації негативних компонентів значення та загальному пом'якшенні комунікативного ефекту висловлювання з міркувань делікатності, співчуття, скромності чи сором'язливості.

При маскуванні значення одиниці, що замінюється, відбувається затушовування уявлення про предмет, підміна знака оцінки негативного денотата у свідомості одержувача повідомлення, з метою нав'язати йому точку зору вигідну відправнику повідомлення.

Функція поліпшення небажаного денотату і його маскування тісно пов'язані між собою, одна витікає із іншої, оскільки за евфемістичної субституції поліпшення значення замінного слова завжди супроводжується його завуалюванням, а маскування негативного значення завжди супроводжує його пом'якшення. Проте в акті евфемістичного перейменування одна з функцій переважає над іншою, визначаючи характер взаємовідносин між відправником та адресатом висловлювання, позначаючи відмінності у причинах появи заміни та у вигляді субституту.

Залежно від виконуваної функції всі види евфемістичних субститутів поділяються на дві групи. До одиниць з домінуючою функцією пом'якшення\покращення значення відносяться слова-табу, евфемізми, утворені з морально-етичних причин, евфемізми, утворені з бажання дотримуватися правил етикету. До одиниць із домінуючою функцією маскування значення відносяться евфемізми, утворені з міркувань престижу, а також евфемізми, утворені з ідеологічних причин.

Як показує аналіз евфемістичних перейменувань, позитивні асоціації, що формуються навколо евфемістичного субституту, характеризуються значною нестійкістю і схильні до постійних змін. Більшу роль у рухливості евфемістичного пласта лексики відіграють такі фактори - тимчасовий фактор, територіальний фактор, міжкультурний фактор, віковий фактор, фактор аутсайдера та фактор контекстуальної обумовленості.

Проведене дослідження принципів функціонування евфемістичних одиниць дозволяє зробити висновок про важливу соціальну роль евфемістичних перейменувань, які сприяють створенню позитивного ставлення до негативного явища. Питання морального аспекта приховування негативного поняття, спроби маніпуляції свідомістю у разі домінуванням функції маскування значення виходить за межі лінгвістичного дослідження.

РОЗІДЛ 3

СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ЕВФЕМІСТИЧНИХ СУБСТИТУТІВ ТА СПОСОБИ ЕВФЕМІСТИЧНОЇ СУБСТИТУЦІЇ

3.1. Відображення евфемістичної номінації у структурі лексичного значення слова. Сигніфікативний та денотативний аспекти значення

Предмет нашого дослідження – як сутність акта евфемістичної номінації, так і способи її репрезентації у мові та мовленні. Ми вважаємо за необхідне як перший крок представити структуру компонентів лексичного значення, а потім розглянути роль кожного компонента у формуванні значення евфемістичного субституту. Як зазначалося, найприйнятнішим методом дослідження ми вважаємо метод компонентного аналізу. Цей метод відображає співвідношення всередині простих і складних знаків і одночасно показує закономірності взаємин понять, що виражаються ними.

Традиційно до лексичного значення слова відносять найбільш істотну частину пов'язаної з лексемою інформації – її денотат, сигніфікат та деяку частину парадигматичної інформації.

Компоненти лексичного значення не мають у морфологічній оболонці слова спеціальних засобів для свого вираження. Слід згадати, що нові дослідження в галузі лексичної семантики виділили, так би мовити, «другий ешелон» інформації, пов'язаної зі словом-лексемою: несуттєві, але стійкі ознаки поняття, що виражають різноманітні обмеження на вживання (поєднання, моделі управління) [75, с. 62].

Уявімо модель лексичного значення слова і розглянемо роль кожного компонента в організації структури лексичного значення.

Сигніфікативний компонент значення пов'язаний не з дійсністю, а з її відображенням у свідомості людини внаслідок здатності слова-лексеми репрезентувати деяку абстракцію як результат пізнавальної діяльності людини. У значенні слова знаходиться відображення і закріплення не весь предмет в цілому, але лише невелика кількість ознак і властивостей предмета, або навіть одна з безлічі властивих йому властивостей [78]. Таким чином, сигніфікат слова можна представити як сукупність істотних ознак, що позначаються словом об'єктів чи як набір необхідних і достатніх умов застосування, умов яким має відповідати об'єкт, щоб його можна було позначити з допомогою даного слова.

Сигніфікат слова є ядром його лексичного значення. Розтлумачити значення слова означає, перш за все, описати сигніфікативний шар його значення.

Денотативна сторона значення включає усі безліч об'єктів, які задовольняють існувати тим властивостям, які становлять сигніфікат цієї одиниці. У цьому трактуванні термін «денотат» є синонімом терміна Р. Карнала – «екстенціонал».

Конотативний бік містить інформацію про ставлення людини, використовує це слово, до об'єкту, що позначається словом, або до адресата повідомлення, а також позначає специфічну для даної лексеми інформацію про ті мовні дії, які можна здійснювати за її допомогою, тобто про її прагматичні функції. У літературі з лексичної семантики немає єдиного загальноприйнятого терміна позначення коннотативного шару значення.

Відповідна лексична інформація у різних роботах називається прагматичної (Апресян), конотативної (Телія), експресивної (Шмельов).

Зупинимося докладніше на відображенні в лексичному значенні фактора відношення мови до значення і фактора ставлення до адресата [70, с. 118]. Ці чинники відіграють значну роль при евфемістичному перейменуванні, будучи суттєвими стимулами його проведення.

У більшості слів можна назвати лише денотативний і сигніфікативний компоненти, заповнені об'єктивною, тобто неемоційною та неоцінною інформацією. Інформації про ставлення того, хто говорить до об'єкта або явища дійсності, не міститься у значенні таких слів. Разом з тим існує ряд слів, у значенні яких при зіставленні зі значенням даних слів виділяється компонент, що відображає емоційно-оцінне ставлення до об'єкта, що позначається. Так, дієслово «to stare» позначає ту ж саму дію, як і «to look», але крім цього у межі його значення входить інформація про те, що, хто дивиться, робить це вкрай недоречно та неприємно і всі інші вважають його дії недоречними [23, с. 412]. Аналогічно цьому, побудовані синонімічні ряди «strange-bizarre-queer» або «lie-fabrication-invention», де «strange», «lie» нейтральні, а «bizarre-queer, fabrication-invention» несуть у собі інформацію про певне ціннісне відношення [48, с. 79].

З погляду евфемістичної номінації цей аспект цікавий нам, оскільки саме негативна оцінка, що міститься у значенні слова, змушує того, хто говорить вибирати з можливих варіантів найбільш прийнятний, замінити небажане слово на нейтральне або менш негативне.

У конотативному компоненті лексичного значення може міститися інформація про ставлення того, хто говорить до адресата: про те, як розмовник оцінює свій соціальний статус по відношенню до статусу адресата, про те, які почуття відчуває по відношенню до адресата. Дійсно вибір між варіантами old – advanced aged; retarded children - children with learning difficulties - mentally challenged; fat - big - classical proportion - well fleshed; drunk - tired and emotional яскраво свідчить про ставлення до співрозмовника чи до адресату [72, с. 15]. При доброзичливому відношенні він швидше вибере одиниці «children with learning difficulties», «mentally challenged», «classical proportion», «well fleshed», «tired and emotional».

Конотативна сторона значення не монолітна і включає ряд компонентів, кожен з яких здатний відігравати істотну роль при евфемістичному перейменуванні.

3.2. Конотативний аспект лексичного значення слова

Під конотаціями лексеми розуміються «несуттєві, але стійкі ознаки поняття, що виражається нею, які втілюють прийняту в даному мовному колективі оцінку відповідного предмета або факту дійсності» (Ю. Апресян). У лінгвістиці поширена точка зору, згідно з якою конотації розглядаються як елементи прагматики, «які відображають, пов'язані зі словом культурні уявлення та традиції, пануючі в даному суспільстві практику використання відповідної речі та багато інших позамовних факторів». Прикладом конотації є ознака «незграбності» у слова ведмідь, ознака «податливості», «мінливості» у слова пластилін, у виразі: «Ти з усім погоджуєшся! Ти пластилін, а не чоловік!» [26, с. 185]. Конотації лексем об'єктивуються в цілій низці явищ, що належать мові. До конотацій, зафіксованим у системі мови відносяться переносні значення (переносне значення «смілива і сильна людина» у слова лев, звичні порівняння вітряний у значенні «легковажний», пісочний у значенні «недовговічний», наприклад у виразі «пісочні замки».

Конотації специфічні кожної мови. Л. Щерба відзначив такі відмінності між українським словом вода і французьким словом eau, що позначає ту ж речовину: «Французьке eau, ніби цілком дорівнює українській воді; однак образне вживання слова вода в сенсі «щось позбавлене змісту» зовсім чуже французькому слову, а зате останнє має значення, яке більш-менш можна передати українським відваром (eau de ris, eau d'orge). З цього та інших дрібних фактів випливає, що українське поняття води підкреслює її харчову марність, тоді

як французькому еан ця ознака зовсім чужа» [89, с. 147]. І. Кобзева відзначає відмінності між конотаціями слова берізка в українській мові, а це «жіноча», «струнка» і конотаціями того ж слова в норвезькому, де береза асоціюється з ознаками «стійкості» та «витривалості» [67, с. 119].

Конотація, як компонент значення мовної одиниці, доповнює її понятійний зміст і включає емоційний, експресивний і стилістичний компоненти значення. На думку І. Арнольд оціночний компонент також слід віднести до конотативного шару, хоча він тісно пов'язаний з предметно-логічним значенням [55]. Отже, основними компонентами, що конституюють конотації, є емоційний, експресивний, оцінний та стилістичний компоненти.

До конотованих лексичних одиниць слід, таким чином, відносити слова, що містять інформацію про емоційне, ціннісне ставлення промовця або про стилістичні реєстри слова, які виконують експресивну функцію.

Емоційний та оціночний компоненти пов'язані між собою, так як позитивні та негативні оціночні елементи здатні викликати позитивні або негативні емоції. Той, хто говорить, застосовує такі лексеми з метою викликати в адресата певну реакцію - позитивну («вождь», «лідер» замість нейтрального «глава»; «warrior» замість «soldier») або негативну («складати» замість «скласти»; «ділець» замість «підприємець», «murder» - «kill»; «sorcery», «witchcraft» замість «wizardry») [50, с. 97].

Підкреслимо, що конотації, якщо вони входять у систему мови, відбивають як особливості сприйняття світу окремою людиною, так і свідчать про мовний досвід цілого колективу.

Для евфемістичної номінації дуже важливі семи, що відображають соціальну або політичну оцінку явища, що позначається. Існує ціла низка слів з ідентичною понятійною основою, але з прямо протилежними семами політичної оцінки.

Відмінність між парами «повстанець і бунтівник», «spy – agent» у тому, що перший «наш», діє на користь тієї держави представниками якої ми є, а «бунтівник» і «spy» навпаки, «не наш», діє проти нас. Політичні семи можуть бути настільки активними, що здатні затуляти, витіснити на периферію понятійні семи. Наприклад поняттєва частина слова «доблесть» практично повністю витіснена сеймою – «щось дуже хороше» (порівн. висловлювання трудова доблесть, військова доблесть) [57, с. 143]. Є кілька прикладів слів, що несуть певний ідеологічний заряд, позитивне або негативне соціальне забарвлення – позитивне (triumph, ardent, proclaim, wrath, вождь, твердиня, ударник, урочистий) і негативне (regime, exploit, fabricate, tyranny, банда, логово, путч, махінатор).

Прагнення надання більшої значимості та урочистості події, тобто задля завищення оцінки, може призвести до спотворення реальних фактів: багато поколінь радянських людей традиційно пов'язували початок Жовтневої революції з «залпом «Аврори», отже саме цей вираз перетворився на стійке словосполучення, на фразеологізм. Але, залп, як свідчить словник російської – це одночасний постріл із кількох знарядь, тоді як «Аврора» стріляла з одного. У цьому випадку наявне яскраве соціальне та емоційне забарвлення слова залп, що призвело до переключення сем і послужило приводом для заміни повсякденного «постріл», на урочисте «залп» [85, с. 314].

В результаті оцінки предметів і явищ навколишньої дійсності, нерідко виникає необхідність заміни прямого найменування евфемістичним, внаслідок того, що в семантиці слова або виразу, що піддаються евфемізації, містяться негативні оціночні конотації, актуалізація яких є небажаною для учасників комунікації.

Висновки до третього розділу

Модель лексичного значення ряду слів включає поряд із сигніфікативним та денотативним компонентами конотативний аспект. Конотативна сторона значення слова, що містить інформацію про ставлення людини, що використовує дане слово, до об'єкта або адресату повідомлення, що позначається словом, а також специфічну для даної лексеми інформацію про ті мовні дії, які можна здійснювати з її допомогою, є найбільш значущою при евфемістичному перейменуванні.

Компоненти, що конституюють конотативний аспект значення слова (емоційніший, експресивний, оцінний та стилістичний), можуть бути факторами, що сприяють виникненню евфемістичного перейменування, якщо їхня актуалізація є небажаною для учасників комунікації.

ВИСНОВКИ

Основними критеріями ідентифікації евфемістичного субституту є наявність негативного компонента у одиниці, що замінюється, і здатність евфемістичного перейменування модифікувати значення вихідної одиниці в бік його «покращення». На нашу думку, негативна складова може входити як у предметно-логічну частину значення, так і є частиною конотації. Стійкість евфемістичного ефекту у перейменування, характер заміни варіюються залежно від розташування негативного компонента у центрі, чи периферії значення.

Таким чином, евфемістична субституція представляє заміну одного знака, неприйняттого з будь-яких причин, іншим, семантично та/або стилістично модифікованим, з метою створення позитивного ефекту завдяки пом'якшенню та маскуванню негативної складової вихідного значення. «Покращення» значення одиниці, що замінюється, є основним завданням евфемістичної субституції і досягається шляхом пом'якшення і/або маскуванню небажаного компонента значення.

Наявність негативного компонента у структурі значення вихідної мовної одиниці, і бажання пом'якшити, відсунути другого план цей негативний компонент, є стимулом проведення евфемістичної заміни.

Серед соціально-психологічних чинників евфемізації ми виділяємо страх і релігійний трепет, морально-етичні причини, прагнення дотримуватись правил етикету, прагнення приховати справжній стан справ (або з міркувань престижу або з ідеологічних причин). Відповідно до аналізованих причин евфемістичної субституції нами встановлено такі види евфемістичних субститутів - слова-табу, евфемізми, утворені з морально-етичних причин, евфемізми, утворені з бажання дотримуватися правил етикету, евфемізми, утворені з міркувань престижу,

При перейменуванні евфемістичний субститут виконує як функцію пом'якшення негативного значення, і його маскуванню.

Однак було встановлено, що будь-яка евфемістична заміна супроводжується домінуванням однієї з функцій - або пом'якшення, або маскуванню значення. Нами визначено суттєві розбіжності у причини появи заміни, взаємовідносинах між відправником і адресатом висловлювання, характері заміни, вигляді субституту залежно від домінування тієї чи іншої функції.

Розгляд умов функціонування евфемізмів залежно від реалізованої ними функції посідає важливе місце у роботі. Була також зроблена спроба розглянути принципи евфемістичного перейменування, переважання одиниць з функцією пом'якшення або маскуванню у функціональних стилях рекламної, газетної лексики, офіційно-діловому стилі в порівнянні з особливостями функціонування евфемізмів у розмовній мові, художній літературі, перевершують евфемізми з домінуючою функцією маскуванню, оскільки поява перших обумовлено наявністю універсальних, споконвічно-табуйованих сфер забороненого. Слід зазначити також, що евфемістичний ефект у більшості едішц з переважанням пом'якшення значення досягається шляхом образного переосмислення поняття, що замінюється, в той час як евфемізми з переважанням функції маскуванню найчастіше є потворними перейменуваннями. Наголосимо, що відсутність образного переосмислення у евфемістичних одиниць з переважанням функції маскуванню, особливо характерна для евфемістичних перейменувань у мові бізнесу та ідеологічній сфері.

Відзначається значне різницю між комунікативними установками відправника повідомлення залежно від домінування тій чи іншій функції. Якщо при переважанні пом'якшення значення поняття, що замінюється усвідомлюється обома сторонами комунікації і вживання евфемістичного субституту носить швидше контактовстановлюючий ніж інформативний

характер, то при домінуванні функції маскування в основі перейменування лежить прагнення маніпулювати свідомістю адресата повідомлення, бажано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A Dictionary of Euphemisms: How not to say what you mean. Oxford University Press, 2008. 412 p.
2. Allan K., Burrige K. Euphemism and dysphemism: Language used as shield and weapon. New York: Oxford University Press. 2007. 264 p.
3. Allan K., Burrige K. Forbidden Words: Taboo and the censoring of language. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 303 p.
4. Axtell R.E. Do's and Taboos of Using English Around the World. New York: Wiley, 2005. 287 p.
5. Ayto J. Euphemisms. Oxford, 2013. 305 p.
6. Chesterton J.K. The Arrow of Heaven. Penguin Books, 1997. 248 p.
7. Chrystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, 1995. 489 p.
8. Claire E. Dangerous English 2000. An Indispensable Guide for Language Learners and Others. Delta Publishing Company, 2000. 202 p.
9. Connor S. Cultural History of Ventriloquism. Oxford: Oxford University Press, 2000. 472 p.
10. Díaz Cintas J., Anderman G. Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen. London: Palgrave Macmillan UK, 2009. 256 p.
11. Enright D.J. Fair of Speech: the Users of Euphemism. Oxford, 1985. 340 p.
12. Golden R. The Greenage Summer. Pan Books, 1993. 187 p.
13. Golding W. The Paper Men. London, Boston: Faber & Faber, 1984. 191 p.
14. Gottlieb H. Subtitling – a new university discipline. *Teaching translation and interpreting*. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 161-170.
15. Hailey A. Strong Medicine. Pan Books, 1989. 476 p.
16. Hailey A. The Moneychangers. Pan Books, 1984. 373 p.

- 17.Hammick G. People for Lunch and Spoil. Random House, 1992. 303 p.
- 18.Holder R.W. Oxford Dictionary of Euphemisms.Oxford University Press, 2003. 501 p.
- 19.Ignatieff M. Sear Tissue. Vintage, 2004. 201 p.
- 20.Jamet D. The Neological Functions of Disease Euphemisms in English and French: Verbal Hygiene or Speech Pathology? *Lexis*. 2018. URL: <http://journals.openedition.org/lexis/2397> (дата звернення: 19.04.2021).
- 21.Keith A., Kate B. Euphemism and Disphemism. 2011. 269 p.
- 22.King F.A Hand at the Shutter. Allison and Busby Fiction, 1996. 311 p.
- 23.Kovačić I. Subtitling and contemporary linguistic theories. *Translation, a creative profession: proceedings XIIth World Congress of FIT.*, Belgrade, 1990. Beograd: Prevodilac, 1991. P. 407-417.
- 24.Kozloff S. Overhearing Film Dialogue. Los Angeles: University of California Press, 2000. 332 p.
- 25.Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. *Metaphor and thought*. Cambridge, 1993. P.43-72.
- 26.Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. London, 1980. 411 p.
- 27.Lawrence J. Unmentionables and other euphemisms. London: Gentry books, 2003. 84 p.
- 28.Mantel H. Vacant Possession. Penguin Books, 2009. 239 p.
- 29.Mars-Jones A. Monophemes of Loss. London, Boston: Faber and Faber, 1992. 250 p.
- 30.Mencken L. The American Language. New York: Alfred A. Knopf, 2002. 482 p.
- 31.More B. The Lonely Passion of Judith Heame. Plumbury: Publishing Ltd., 2003. 297 p.
- 32.Murray-Smith S. Right Words. Penguin Books, 2009. 438 p.
- 33.Neaman J.S. Kind Words: A Thesaurus of Euphemisms. New York: New York times publishers, 2011. 373 p.

34. Neaman J.S., Silver C.G. Book of Euphemism. Wordsworth Reference, Wordsworth Editions Ltd, 2005. 383 p.
35. Nicholson G. Bleeding London. Indigo, 2007. 347 p.
36. Nida E. Componential Analysis of Meaning. An Introduction to Semantic Structures. The Hague-Paris, 2005. 272 p.
37. Parks T. Goodness. Vintage, 1998. 184 p.
38. Rawson H.A. Dictionary of Euphemism and Other Doublespeak. Auckland: Castle Books, 1995. 463 p.
39. Riordan K. Involved. Flamingo, 1995. 202 p.
40. Ripley M. Angels in Arms. Harper Collins Publishers, 1994. 256 p.
41. Rudshie S. Shame. Vintage, 1995. 288 p.
42. Shute N. A Town Like Alice. Heinemann, 2003. 197 p.
43. Smith Z. White Teeth. Penguin Books, 2000. 542 p.
44. Spears R.A. Slang and Euphemism. A Dictionary of Oaths, Curses, Insults, Sexual Slang and Metaphor, Racial Slurs, Drug Talk, Homosexual Lingo and Related Matters. New York, 2002. 320 p.
45. Surridge M., Bushell T., Gunn P. The Business Environment. Harper Collins Publishers, 2013. 176 p.
46. Taylor E. Mrs Ralfrey at the Clatmont. Virago, London, 2006. 207 p.
47. Timothy Mo. The Monkey King. Vintage, 2008. 215 p.
48. Ullmann S. Semantics. An Introduction to the Science of Meaning. Oxford: Basil Blackwell, 2000. 278 p.
49. Venuti L. The scandals of translation: toward an ethics of difference. London: Routledge, 2008. 210 p.
50. Vicki Hollett. Business Objectives. Oxford University Press, 2006. 191 p.
51. Warren B. What euphemisms tell us about the interpretation of words. *Studia linguistica*. Malmoe, 1992. Vol. 46. № 2. P. 128-172.
52. Weldon F. Female Friends. Penguin Books, 2014. 311 p.

53. Антонченко Т.М. Основні тенденції аксіологічних змін у семантичній структурі американізмів: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». К., 2000. 20 с.
54. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. М: Высш. шк., 1995. 472 с.
55. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования): Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по специальности «ин. яз». М.: Просвещение, 1990. 294 с.
56. Арутюнова Н.Д. Вторичные истинности оценки: правильно, верно. Логический анализ языка: ментальные действия. М., 1993. С. 67-78.
57. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва: Международные отношения, 1975. 240 с.
58. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Под ред. Ю.С. Степанова. Благовещенск, 1998. 362 с.
59. Босчаева Н.Ц. Кашеева М.А. Функциональная семантика контекстуальных эвфемизмов. Проблемы функциональной семантики. Калининград, 1993. С. 34-41.
60. Великорода В.Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2007. 268 с.
61. Видлак С. Проблема эвфемизма на фоне теории языкового поля. *Этимология*. 1965. С. 267-285.
62. Гонта І.А. Структурні й семантичні особливості композит-метафор в американському сленгу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». К., 2000. 20 с.
63. Дзера О. Жанри художнього перекладу. Записки перекладацької майстерні. Львів: Центр гуманітарних досліджень ЛНУ ім. І. Франка, 2002. Т. 1. С. 18-37.

- 64.Евфемістична лексика англійської мови як відображення цінностей англомовних культур. URL: <http://www.phil4.gfh/delist?5hj.com/>. (дата звернення: 24.03.2021).
- 65.Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80-90 рр. ХХ ст. Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1997. 396 с.
- 66.Кацев А.М. Эвфемизмы в современном английском языке: опыт социолингвистического описания: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04. Ленинград, 1977. 190 с.
- 67.Кобзева И.М. Лингвистическая семантика. М.: Эдиториал УРСС, 2000. 348 с.
- 68.Корнелаєва Є. В. Лінгвальні засоби утворення евфемізмів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 38. С. 97-99.
- 69.Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.
- 70.Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 368 с.
- 71.Кочур Г. П. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю. Упоряд.: Андрій та Марія Кочури. Київ: Смолоскип, 2008. Т. 2. 1171 с.
- 72.Лавріненко І. М. Стратегії і тактики зміни комунікативних ролей у сучасному англомовному кінодискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2011. 20 с.
- 73.Манютіна О. І. Засоби евфемізації та дисфемізації експлетивів у сучасній англійській мові. Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. URL: http://www.rusnauka.com/SND/Philologia/7_manjutina%20o.i..doc.htm (дата звернення: 14.03.2021).

74. Манютіна О.І. Лексико-семантичні та функціональні особливості евфемізмів у сучасній англійській мові (на матеріалі бульварної жіночої прози ХХ - ХХІ ст.): дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04. Чернівці, 2009. 190 с.
75. Мейє А. Основные особенности германской группы языков. М., 2003. 168 с.
76. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
77. Резникова О.И., Царева М.Р. Эвфемизмы как лингвистическое явление (на материале современного англ. языка). *Некоторые проблемы германской филологии*. Пятигорск, 2000. С. 31-39.
78. Реформаторский А.А. Введение в языкознание: учеб. для вузов. Москва: Аспект Пресс, 2001. 536 с.
79. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
80. Тхір В.Б. Вплив явища політичної коректності на утворення евфемізмів в американському варіанті англійської мови. *Мовні і концептуальні картини світу*. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 13. С.166-171.
81. Тхір В.Б. Еволюція евфемістичних субститутів: наслідок дії закону послідовності. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 148-152.
82. Тхір В.Б. Лексико-семантичні особливості евфемізмів з зоонімними компонентами. *Слов'янський вісник*. Рівне, 2003. Вип. 4. С.6-9.
83. Тхір В.Б. Ономазіологічна нормотвірність соматичних евфемізмів в історії англійської мови. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: Зб. наук. праць*. К., 2004. Вип. 9. С. 31-38.
84. Тхір В.Б. Особливості евфемістичних жаргонів політичного дискурсу. *Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія*. Черкаси, 2006. Ч.10. С. 395-398.

- 85.Тхір В.Б. Особливості утворення політичних евфемізмів (на прикладі ідеологічних евфемізмів). *Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія*. Черкаси, 2004. № 8. С. 313-315.
- 86.Тхір В.Б. Псевдоевфемія у сучасній англійській мові. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ: Плай, 2003. Вип. VII. С.151-156.
- 87.Ульман У. Семантические универсалии. *Новое в лингвистике*. 1970. Вып. 5. С. 250-294.
- 88.Шевченко В.Д. Анализ языковых составляющих британского кинодискурса. *Вестник СамГУ*. 2005. №4 (38). С. 135-141.
- 89.Шубенко Н.О. Аудіовізуальний медіатекст: специфіка, структура, властивості. *Культура і сучасність: альманах*. Київ: Міленіум, 2012. № 1. С. 145-149.
- 90.Якобсон Р.В. В поисках сущности языка. Семиотика. М., 1983. С. 102-118.